

Katarzyna WIERCIŃSKA

ORCID: 0000-0001-7341-3138

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza

Hoe benader je directheid? Het belang van culturele variatie

Abstract

In this contribution we review *Directness and Indirectness Across Cultures* by Karen Grainger and Sara Mills. We believe that this publication will help resolve many theoretical questions and doubts regarding intercultural communication, which is a sensitive matter within the field of extramural Dutch studies. What most NT2 or NVT teachers will probably have to deal with sooner or later is a discussion about Dutch directness. It seems that it has become a notorious stereotype which the students often bring to class.

Keywords: directness, indirectness, cultural variation, intercultural misunderstandings, cultural values, discursive approach.

Een discussie over de Nederlandse directheid: waarschijnlijk krijgen de meeste docenten NT2 of NVT er vroeg of laat mee te maken. Het lijkt alsof dit een berucht stereotype is geworden dat de studenten vaak meebrengen naar de les. Hoe praat je dan over directheid in de context van interculturele communicatie, terwijl je weg wilt blijven van stereotypering? Hoe wijs je je studenten erop dat directheid geen homogeen verschijnsel is en dat ze waarschijnlijk zelf ook direct over kunnen komen voor iemand uit een andere cultuur zonder dat ze zich daarvan bewust zijn? *Directness and Indirectness across Cultures* helpt veel theoretische vragen en twijfels oplossen.

Het boek bestaat uit een inleiding, vijf hoofdstukken en een apart deel met conclusies. Er is een duidelijke indeling in een theoretisch gedeelte en een praktisch gedeelte. In de inleiding wijzen de auteurs op het belang van culturele variatie: "This complexity most clearly shows up when we examine these phenomena across languages and cultures. It is for this reason that our examination of directness and indirectness focuses on both cross- and inter-cultural language

use” (1). Weliswaar is het hoofddoel van de auteurs om bij te dragen aan het theoretische begrip van directheid en indirectheid, maar tegelijk richten ze zich op interculturele communicatie. Een goed begrip van directheid en indirectheid als fenomenen die een culturele en gevarieerde achtergrond hebben, kan volgens de auteurs veel misverstanden in de interculturele communicatie voorkomen: “Directness and indirectness seem to be two of the elements which most often lead to breakdown of communication between members of different linguistic or cultural groups, and lead to judgements of people from a particular culture as being ‘rude’ or ‘distant’” (1).

Het uitgangspunt van het boek is dat interactie niet gebaseerd is op universele principes waar de vroegste beleefdheidstheoretici over schrijven (cf. Brown en Levinson 1978). De auteurs volgen de denkrichting dat culturele variatie in de zin van normen en waarden beïnvloedt hoe sociale interacties eruitzien (cf. Wierzbicka 2003). De auteurs onderzoeken wat de termen ‘directheid’ en ‘indirectheid’ eigenlijk betekenen en kijken welk verband ze met elkaar hebben, alsook met (on)beleefdheid. Aan de hand van voorbeelden die afkomstig zijn uit vooral de Britse en Zimbabwaanse cultuur zoeken zij verbanden tussen cultuur, (in)directheid en (on)beleefdheid. Geïnspireerd door eigen observaties van een van de auteurs, die in haar privéleven vaak contact heeft met Zimbabwaanse migranten, verzamelen ze via rollenspellen een corpus van vergelijkbare interacties waarop ze in een latere fase een discursieve aanpak toepassen. De auteurs hechten er namelijk veel belang aan om hun analyse in een bepaalde context te situeren. Een discursieve aanpak houdt bovendien ook rekening met de culturele achtergrond:

(...) the discursive approach focuses on the way that context, resources and social forces/ ideologies determine the possible meanings and interpretations of politeness. These are the elements which, in fact, determine whether an utterance is considered by interactants to be polite or impolite. Politeness and impoliteness are only those that are judged by interactants to be so, but interactants do not make these judgements in a vacuum (8–9).

In de laatste stap laten ze de rollenspellen becommentariëren door expats uit verschillende landen (o.a. uit Nederland), wat in veel gevallen de aanloop wordt tot een dieper gesprek over de opvattingen over directheid en indirectheid.

Het theoretische gedeelte van het boek bestaat uit Hoofdstuk 2 en 3, die respectievelijk indirectheid en directheid benaderen in theoretisch opzicht. Op basis van reeds bestaand onderzoek nemen de auteurs mogelijke betekenissen van beide concepten door. De besproken benaderingen van indirectheid variëren van indirectheid als niet-letterlijke betekenis en conventionele beleefdheid tot indirectheid als een interactionele prestatie. De bespreking van directheid begint daarentegen met twee basisbenaderingen: directheid als letterlijke betekenis en directheid als *bold-on*-strategie, wat in de benadering van Brown en Levinson neerkomt op directe taalvormen zoals imperatieven. (Zie ook Tsuzuki et al. 2005), die deze vormen interpreteren vanuit het perspectief van positieve en negatieve

beleefdheid.) Hier verwijzen de auteurs naar bepaalde talen waar directheid een positief verschijnsel zou zijn, o.a. naar het Pools (cf. Wierzbicka 2003). De auteurs wijzen ook op ander onderzoek waaruit blijkt dat directheid verbonden kan zijn met waarden die los staan van nationale culturen, zoals bv. professionalisme of mannelijkheid.

De overige drie hoofdstukken zijn het praktische gedeelte van het boek. In Hoofdstuk 4 analyseren de auteurs interacties tussen een musicus van Zimbabwaanse afkomst en de Britse leden van een koor, waar een van de auteurs (Granger) ook een lid van is. De interacties die ze met elkaar hebben, zijn veelvoorkomende zaken uit het dagelijks leven, zoals bijvoorbeeld de vraag of iemand een lift kan geven. Op basis van de geanalyseerde interacties bewijzen de auteurs dat het vaak verwarrend is voor Britten als hun Zimbabwaanse kennissen iets vragen door middel van een vage hint. Zelf hebben ze een voorkeur voor een duidelijke boodschap, maar in een vorm die voldoet aan de voorwaarden van negatieve beleefdheid (dus bv. een vraagvorm gebruiken). Deze ‘communicatiekloof’ schrijven de auteurs toe aan andere waarden die het gedrag van de gesprekspartners sturen. Met deze aanname verzamelen de auteurs verder onderzoeksmateriaal en ontwerpen ze een aantal rollenspelscenario’s die worden gespeeld door hun Britse kennissen. Hoofdstuk 5 richt zich op het ontwerp van de rollenspelsessies en de analyse ervan. De resultaten laten zien dat Britse deelnemers minder vaak *off-record* gingen in vergelijking met wat de auteurs observeerden bij de Zimbabwanen. De vraag is echter in hoeverre deze conclusie representatief is, aangezien er maar vier personen hebben deelgenomen aan de rollenspellen. Hoofdstuk 6 draait om de onderliggende waarden die onze opvattingen over (in)directheid en mogelijke verbanden tussen (in)directheid en (on)beleefdheid kunnen beïnvloeden. De auteurs nodigen een aantal tweetalige expats (o.a. uit Nederland) uit om commentaar te geven op de interacties die ze via de rollenspellen hebben verkregen. Hoewel de opvattingen over wat ‘indirect’ betekent verschillen onder de deelnemers, omschrijven ze de interacties min of meer als ‘typisch Brits’. Zelf geven ze voorkeur aan directheid, maar dat doen ze om verschillende redenen – iets wat de auteurs erg benadrukken. Het hangt ervan af aan welke onderliggende waarde de deelnemers het meeste belang hechten. Net zoals bij de conclusie van de rollenspellen is ook hier de vraag in hoeverre deze conclusies representatief zijn: per land is er namelijk slechts een deelnemer. Toch geven deze conclusies zeker veel inspiratie en denkrichtingen voor een vervolgonderzoek.

Het boek is over het algemeen heel overzichtelijk samengesteld. In de inleiding wordt de lezer stap voor stap begeleid door de structuur en krijgt hij bovendien uitleg over de keuzes die de auteurs hebben gemaakt, bijvoorbeeld met betrekking tot onderzoeksmethodes. De auteurs voegen een waardevolle bijdrage toe aan de beleefdheidsstudies door verschillende methoden te gebruiken om aan hun onderzoeksmateriaal te komen (observatie, rollenspellen, interviews) en door

hun onderzoeksmateriaal te analyseren met een nieuwe aanpak (discursief). Een discursieve aanpak staat de auteurs toe naar (in)directheid te kijken in een bredere context die ook de onderliggende waarden omvat. Het theoretische gedeelte van het boek kan prima dienen als wetenschappelijk naslagwerk, aangezien het naar directheid en indirectheid kijkt vanuit verschillende invalshoeken, inclusief de controverses hieromtrent. Het praktische gedeelte, dat zich grotendeels op dagelijkse interculturele communicatie richt (een groot voordeel!), moedigt ertoe aan om na te denken over onze eigen interculturele contacten. Dat gecombineerd met de toegankelijke stijl maakt deze publicatie ook geschikt voor lessen algemene taalkunde of taalkundige seminars.

Karen Grainger, Sara Mills, *Directness and Indirectness across Cultures*, Palgrave Macmillan, 2016, ISBN 9781137340382, 188 pp.

Bibliografie

- Brown, Penelope, en Stephen C. Levinson. *Politeness: Some Universals in Language Usage*. 20e druk, Cambridge University Press, 2011 [1978].
- Tsuzuki, Masako, et al. "Selection of Linguistic Forms for Requests and Offers. Comparison between English and Chinese". *Broadening the Horizon of Linguistic Politeness*, geredigeerd door Robin T. Lakoff en Sachiko Ide. John Benjamins Publishing Company, 2005, pp. 283–298.
- Wierzbicka, Anna. *Cross-Cultural Pragmatics. The Semantics of Human Interaction*. 2de druk, Mouton de Gruyter, 2003 [1991].